

VESNICKÁ A ZEMĚDĚLSKÁ MLÁDEŽ V NĚKTERÝCH PRACÍCH POLSKÝCH SOCIOLOGŮ

Polská sociologie mládeže vykazuje v posledních letech velmi intenzivní rozvoj. Přibývá publikací, které si všímají změn ve struktuře současné polské mládeže, jejích názorů na vlastní místo ve společnosti i názorů současné společnosti na mládež. Snaží se o postižení celkového obrazu mládeže i o charakterizování významu subkultury mládeže.

Jako příklad důležitějších prací z posledních let jmenuji aspoň práci pedagoga M. Kozakiewicze „Nowa młodzież. Mity i rzeczywistość“ (Warszawa, 1965, 197 str.), ve které si autor všímá celkové charakteristiky mládeže v současném Polsku, jejích životních snah a ideálů; dále práci mladého polského sociologa dr. Ryszarda Dyoniziaka, který se ve své studii „Młodzieżowa podkultura“ (Wiedza powszechna, Warszawa, 1965, 207 str.) zabývá mj. přechodem z věku dětského do biosociální skupiny mládeže, problémem „bezideovosti“, skepse a cynismu u současné mládeže. Konfrontuje výsledky svých výzkumů mezi středoškolskou mládeží se Schelského pojetím skeptické generace. Snaha zjistit hierarchii životních snah mladých lidí, jejich morálních a sexuálních názorů, čtenářské, filmové a výtvarné záliby mu mají pomoci při poznání typických hodnot uznávaných mládeží a při snaze o definici subkultury mládeže. O subkulturě je podle Dyoniziaka možno mluvit tehdy, jestliže větší počet jedinců má podobné problémy a na základě společných zájmů a snah vzniknou dosti trvalé svazky mezi vrstevníky. Ti si pak vytvoří normy, vzory a hodnoty, odpovídající a závazné pouze pro ně (cit. str. 190).

Týž autor redigoval sborník z prací polských sociologů s názvem „Młodzież epoki przemian“ (red. R. Dyoniziak), Warszawa, 1965, 497 str.). Sborník přináší dosud nepublikované výsledky výzkumů a je vlastně prvním dílem, na který má tematicky navazovat několik dalších, projektovaných sociologickým ko-

lektivem katedry filosofie Vysoké školy ekonomické v Krakově.

Na pracích polských sociologů mládeže je sympatická kromě nespekulativnosti a bohaté empirické podloženosti všech teoretických závěrů i snaha o kritický přístup k sociologii mládeže v jiných zemích, např. mládeže americké nebo západoněmecké. (V té souvislosti musí ovšem polští autoři vyslovit politování nad nedostatkem údajů a výzkumných výsledků, které by dovolily sociologické srovnání mládeže socialistických zemí.)

R. Dyoniziak při tom dochází k zajímavému závěru. (Młodzież epoki przemian, str. 12): kultura amerických teenagerů je kulturou volného času. Zcela jinak — tvrdí Dyoniziak — je tomu u polských studentů středních škol: Podstata subkultury polské mládeže nevyrůstá převážně ze způsobu využívání volného času, i když jde o vzájemnou podmíněnost a závislost, ale rodí se jako obranná reakce na základě konfliktů s rodiči, učiteli a je výrazem nedostatku víry ve vlastní síly, je pokusem zacílit své ideály a tužby, nedoceňované nebo podceňované dospělými. Za obecné příznaky pro mládež pak pokládá Dyoniziak spojení zdánlivě paradoxní: zvědavost na svět, střízlivost v hodnocení podmínek života společnosti, romantismus ve sféře citů a kult nové technické civilizace.

Je ovšem dosti sporné, zda a do jaké míry jsou tyto i jiné obecné závěry o mládeži platné pro mládež vesnickou a zemědělskou (tyto dvě kategorie se v Polsku překrývají a splývají mnohem více než u nás), poněvadž z prací, věnovaných této problematice, vyplývá, že v někte-

rych směrech jsou rozdíly mezi mládeží vesnickou (zemědělskou) a mládeží městskou z mnoha důvodů (specifické rysy vývoje jednotlivých oblastí Polska) patrnější než např. u nás. Ačkoli je v Polsku ještě značná část vesnické mládeže zaměstnána v zemědělství (často v hospodářství rodičů), sílí i tam mezi mládeží snaha získat výhodnější zaměstnání v průmyslu a odejít do města.

Akcí, která odráží dalekosáhlost sociologické problematiky vesnické a zemědělské mládeže jak svým rozsahem, tak všestranným zpracováním výsledků, je konkurs vypsaný v r. 1962 společně Svazem vesnické mládeže, Výborem pro výzkum současné kultury PAN, Oddělením sociologie vesnice PAN a Lidovým rolnickým vydavatelským družstvem. Několik set deníků, vzpomínek a podrobných životopisů, zaslanych mladými lidmi z vesnice na tuto výzvu, bylo podrobeno zevrubné analýze z nejrůznějších aspektů.

Z poslaných deníků byl sestaven dvojdišný reprezentativní výběr, úctyhodný už svým rozsahem 1400 stran. Hlavními autory, kteří se podíleli na výběru materiálu, jeho uspořádání a komentování, jsou Józef Chałasiński (ten napsal i úvody k oběma dílům), Eugenia Jagiełło-Lysiowa, Bronisław Gołębiowski a Franciszek Jakubczak. Oba díly mají společný titul „Młode pokolenie wsi Polskiej ludowej“. První díl „Awans pokolenia“ vyšel ve Varšavě v r. 1964 (729 str.) a má tři části: V rolnickém hospodářství, Organizátoři urbanizace vesnice (o nových povoláních na vesnici), Ve městě (rozvoj mladého vesnického pokolení po odchodu do města). Druhý díl s názvem „Tu jest mój dom“ (Warszawa, 1965, 701 str.) zahrnuje deníky ze západních a severních území, kde po válce v důsledku repolonizačních snah a imigračního přílivu obyvatelstva z jiných částí Polska docházelo k výrazným změnám ve společenské struktuře proti letům předválečným.

Na základě materiálu, získaného konkursní výzvou, vycházela v Polsku celá řada časopiseckých studií a článků i publikací — hlavně v posledních čtyřech ročnících časopisů *Wiesz wspólna*, *Kultura i Społeczeństwo* a *Roczniki Socjologii Wsi*.

Řada důležitých výsledků pak vyšla v kolektivním díle „Nad pamiętnikami młodzięzy wiejskiej“ za redakce Barbary Weberowé (Iskry, Warszawa, 1965, 295 str.). Dvanáct autorů se zabývá např. otázkami vztahu mládeže k rolnickému hospodářství (D. Gałaj, E. Jagiełło-Lysiowa), mládeží v procesech migrace a společenskokulturního pohybu

(J. Chałasiński). O vystěhovalectví a adaptaci vesnické mládeže píše F. Jakubczak, o změně společenských funkcí školy ve vesnickém prostředí M. Trawińska-Kwaśniewska. Byl zkoumán také vztah autorů deníků k politice (J. Bijak) i nový životní styl mládeže (E. Jagiełło-Lysiowa). S. Wiechoňo analyzuje úlohu literatury v životě mládeže. B. Gołębiowski se zabývá mladou učitelskou generací na venkově a místem agronoma mezi zemědělci a obyvateli vesnice. Redaktorka B. Weberowá se pokusila o analýzu životních ideálů autorů deníků.

Zajímavá a pro naše poměry podnětná je analýza 622 z těchto deníků z hlediska aspirací vesnické mládeže na kulturní hodnoty, provedená B. Gołębiowskim („Aspiracje młodzięzy wiejskiej do wartości kultury“ — *Wiesz wspólna*, 10, 1966, 6: 47-55).

Za symptomatický projev současných společenskokulturních přeměn vesnice, zřetelný zejména u mládeže, pokládá autor potřebu volného času pro účast na kultuře i zábavě. V denících se jasně odráží, že kolem otázky volného času se v rolnických rodinách koncentruje značná část mezigeneračních srážek v důsledku výrazných rozdílů mezi nároky mladého a hlavní části staršího rolnického obyvatelstva.

Kulturně rekreační aspirace vystupují v polském vesnickém a zemědělském prostředí ve třech základních podobách:

1. Aspirace vytvořené a fungující v okruhu lokální vesnické kultury (lidová kultura), pouze částečně doplňované novými prvky účasti na kultuře (např. zvědavost na televizi). Jsou charakteristické pro starší respondenty z oblastí méně zasažených procesem urbanizace. Příznačné jsou obavy těchto autorů o živý kontakt s hodnotami tradiční kultury.

2. Aspirace vytvořené v okruhu subkultury mládeže (v polských podmínkách hrají v tomto ohledu značnou úlohu i různé organizace mládeže), která bývá konglomerátem prvků místní a celonárodní kultury s tendencí k převaze prvků celonárodních.

3. Aspirace založené na živelných srážkách tradiční rolnické kultury s prvky městské masové kultury a s rostoucími tendencemi rekreačně zábavními. Jsou charakteristické pro mnoho nejmladších autorů deníků. U autorů do 20 let nacházíme také nejmenší zájem o staré kulturní formy a kulturní tradice kraje.

Zajímavý je Gołębiowského postřeh o tzv. kulturní dvojkolejnosti, umožněné snadnější komunikací mezi městem a vesnicí. Přenášení nových vzo-

rů do prostředí vesnice je spojeno s nutností chovat se v různém prostředí podle různých vzorů. Této situaci se lépe přizpůsobí starší obyvatelé vesnice, pracující ve městě, zatímco mladí považují za přirozené pouze nové vzory a sílu staré tradice podceňují. U nich jev aktivní účasti na kultuře ve dvou prostředích vede k ostrým kulturním mezigeneračním srážkám.

Ke svým závěrům dochází Gołębiowski na základě zkrácené typologické analýzy deníků. Zmíněný článek je částí z delší studie, zabývající se společenskokulturními snahami vesnické mládeže. Kulturními zájmy vesnické a zemědělské mládeže se však zabývala i celá řada dalších polských sociologických výzkumů.

Z praktických potřeb a konkrétní objednávky vznikla např. práce Heleny Adamczewské „Zainteresowania kulturalne młodzieży wiejskiej“ (Centralna Poradnia Amatorskiego Ruchu Artystycznego, Warszawa, 1965, 102 str.), která měla hlavně poskytnout podklady a dobrou znalost vesnického prostředí pro zlepšení práce kulturních a osvětových činitelů na vesnici. Výzkum byl zahájen už r. 1959 v jedenácti okresech jedenácti vojvodství. V každém okrese výzkum zahrnoval dvě vesnice odlehle od kulturních center. Týkal se mládeže ve věku 15–25 let. I zde se ukázaly omezené možnosti použití dotazníkové metody v prostředí vesnice, zejména vzhledem k možným nejasnostem v chápání různých pojmů (např. značná část mládeže pod pojmem „volný čas“ rozuměla pouze čas strávený bezcílně a nečinně).

Adamczewská se zabývá kvantitativní strukturou i kvalitativním vymezením zájmů mládeže. Mimo jiné si také všímá vztahu mládeže k zemědělskému povolání. Ten je značně narušen, ačkoli většina zkoumané mládeže v zemědělství pracuje. 22,3 % zkoumané mládeže by raději pracovalo mimo zemědělství, 8 % přímo ve městě (cit. str. 77). Příčiny jsou většinou uváděny stejné jako u nás: těžká práce (uvádějí hlavně děvčata), nízké výdělky, nemožnost „normálního“ způsobu života vzhledem k nedostatku volného času.

Autorka této práce hned v úvodu upozorňuje, že výzkum měl charakter sondáže a že výsledky nemohou být považovány za reprezentativní pro jiné vesnice. Tato útlá knížka má však přesto význam širší, hlavně pro řadu údajů i pro podrobný popis problémů, na něž výzkum narazil, což má význam zejména z metodického hlediska.

Jiným příspěvkem ke zmíněné proble-

matice jsou např. práce Jana Packa a Jerzyho Rudzkiego.

Pack se ve své práci „Zainteresowania kulturalne młodzieży wiejskiej“ (Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa, 1965, 268 str.), zaměřené podobně jako práce Adamczewské na sociologii kultury, zabývá jednak částí všeobecnou — pojetím kultury a masové kultury obecně, vztahem masové, regionální a celonárodní kultury, kulturními změnami na polské vesnici, charakteristikou volného času vesnické mládeže — a jednak částí, kde podrobně popisuje výsledky výzkumu provedeného ve 37 vesnicích Varšavského vojvodství, v oblasti s nejvíce diferencovanou ekonomickospolečenskou a kulturní strukturou. Měřítka pro výběr vesnice byly odlehlost vesnice od města, její stupeň urbanizace, profesionální struktura obyvatel.

Autor se zabýval čtenářskými zájmy mladých lidí (výsledky jsou zhruba stejné jako u výzkumu Adamczewské), úlohou filmu, divadla, televize, rozhlasu, hudby, tance a výtvarného umění v jejich životě. Nenechává bez povšimnutí ani roli učitele při tvoření jejich kulturních aspirací a světového názoru. Kromě rozhovoru a dotazníku užil autor se svým kolektivem techniky zúčastněného pozorování a analýzy dokumentů.

Jan Pack dochází k závěru, že kulturní zájmy mladých lidí na vesnici jsou charakterizovány nezvyklou pestrostí a dynamikou (viz např. úloha náboženství u různých skupin polské mládeže). Zřetelně však zanikají elementy typické pro starou rolnickou kulturu, a to hlavně v prostředí vesnické mládeže.

Jerzy Rudzki se ve své studii „Telewizja w środowisku młodzieży wiejskiej“ založené na výzkumu z r. 1962 (Instytut filozofii i socjologii PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1964, 122 str.) zabývá problematikou poměrně nového jevu v životě polské vesnice a její mládeže. Výzkum byl proveden v 31 vesnicích vždy u 20 mladých, svobodných lidí ve věku 16–24 let. Týkalo se to vždy takové vesnice, kde byl v místní klubovně televizor, a to nejméně jeden rok, ale ne více než dva roky. Zvláště významné se projevil vliv televize na mládež ve skupině vesnic vzdálených od města, kde chybí jiné atraktivní možnosti trávení volného času (ve zkoumaném souboru věnovala mládež televizi ve všední den dvě hodiny, v neděli dokonce přes tři hodiny svého volného času!).

Rudzki se také snaží o hodnocení vlivu televize a jejího vztahu k ostatním kulturním formám na vesnici. Obecně je

možno říci, že televize lidem rozšiřuje zájmy, vzdělává je. Zcela výjimečně však podporuje i lidovou uměleckou tvořivost a činnost kulturních spolků ve vesnicích se starou kulturní tradicí. Průkazně pak brzdí čtenářské zájmy i všechny ostatní dosavadní způsoby trávení volného času. Na druhé straně však televize posiluje zájem o noviny i časopisy a jen nepatrně zmenšuje zájem mládeže o rozhlasové pořady, zvláště tam, kde mají televizor pouze v klubovně. V tomto případě je televize významným činitelem integrujícím vesnici, což pochopitelně neplatí v případě televizorů soukromých. Rudzki dokonce na základě svých výzkumů tvrdí, že televize má velký vliv na zlep-

šení chování vesnické mládeže, na omezení chuligánství, opilství a lenosti. Významná je také její úloha unifikační přenášením městských vzorů chování, jednání, zábavy i sportu.

Ve výčtu prací o vesnické a zemědělské mládeži z pera polských sociologů by bylo možno pokračovat. Již z uvedeného dosti jednostranného a pouze ilustrativního výběru je však dostatečně zřejmá šíře i hloubka zájmu o uvedenou problematiku v Polsku, což i při specifičnosti našich a polských podmínek může být v mnohém ohledu podnětem i pro nás z hlediska metodického i tematického, vzhledem k aktuálnosti této tematiky i u nás.

Jana Sindlářová, prom. hist.